

Motion till riksdagen 2006/07:Sf256

av **Kalle Larsson m.fl. (v)**

Ensamstående föräldrar

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen begär att regeringen återkommer med en handlingsplan för hur man ekonomiskt ska jämställa barn till ensamstående föräldrar med barn som har båda sina föräldrar.
2. Riksdagen begär att regeringen återkommer med en strukturell analys, i enlighet med vad i motionen anförs, samt ett politiskt handlingsprogram som syftar till att förbättra situationen för ensamstående mödrar.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att se över hur kostnaderna för barnets försörjning fördelar sig vid växelvis boende.
4. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag på hur indexering av underhållsstödet bör utformas.
5. Riksdagen begär att regeringen skyndsamt återkommer med förslag på ändring av återbetalningsskyldighet i enlighet med vad som anförs i motionen.
6. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag på förbättringar angående umgängesresor i enlighet med vad som anförs i motionen.

2 Motivering

1990-talet var ett årtionde då drastiska nedskärningar genomfördes i den generella välfärden. Det var ett årtionde som innebar såväl ökad arbetslöshet som försämringar i trygghetssystemen. Otrygga anställningar, t.ex. timvikariat och projektanställningar, blev vanligare under denna period. En grupp som särskilt drabbades var ensamstående mammor och deras barn. Det är också denna grupp som under åren av ekonomisk återhämtning fortsatt att ha alla minus på sin sida. Den förra regeringen fick 2001 underlag från kommittén Valfärdsbokslut och Socialstyrelsen vars resultat visade upp ett samhälle med ökade klasskillnader och könsorättvisor. Till de största förlorarna hörde

Fel! Okänt namn på

ensamstående mödrar. Aktuella undersökningar visar att de sociala och ekonomiska villkoren i stort sett är desamma i dag; ensamstående kvinnor med barn har en ekonomiskt svårare situation än andra, en sämre inkomstutveckling och har oftare än andra otrygga anställningar.

3 Ekonomisk situation

SCB:s undersökning om Hushållens ekonomi (HEK) visar att under perioden 1991–2003 ökade inkomstnivån för befolkningen i sin helhet med 13 %, för sammanboende med barn med 16 % och för ensamstående med endast med 3 %. År 2003 hade 7 % av ensamstående med barn en låg inkomst, där låga inkomster är mätt som andel med inkomst under 50 % av medianen. Ensamstående föräldrar som är utrikesfödda har en än värre situation. Inkomstskillnaden mellan gruppen utrikesfödda och personer födda i Sverige var 16 % år 2003. Det är emellertid stor skillnad inom gruppen invandrade. Sämst har de som kommer från länder utanför Norden och EU, de hade ca 23 % lägre inkomst än svenskfödda under samma år. För gruppen ensamstående mödrar med utländsk bakgrund är de sociala och ekonomiska villkoren sämst, sett ur alla perspektiv.

Ensamstående kvinnor med barn har som grupp väsentligt högre arbetslöshet som andel av befolkningen än andra grupper. Detta påverkar självfallet månadslönerna. Gruppen ensamstående kvinnor med små barn (0–6 år) har i genomsnitt en månadslön på 19 000 kr, och gruppen med stora barn (7–17 år) har en genomsnittlig lön på 20 300 kr i månaden.

Ensamstående kvinnor med barn har betydligt lägre ekonomisk standard än ensamstående män med barn, och de har lägst ekonomisk standard oavsett stöd i form av barn- och bostadsbidrag. Den genomsnittliga förvärvsinkomsten för ensamstående mödrar med små barn var år 2003 ca 60 % av ensamstående småbarnsfäders förvärvsinkomst. De med stora barn hade i snitt 73 % av ensamstående fäders förvärvsinkomst (prop. 2005/06:1).

4 Barns situation

Livsvillkoren för barn till sammanboende respektive ensamstående skiljer sig avsevärt åt. Barn till ensamstående har sällan råd att följa med kompisar på olika aktiviteter. 47 % av de barn mellan 10 år och 18 år som har en ensamstående förälder tvingades avstå från att delta i olika aktiviteter med sina kompisar under 2003 (Barn och deras familjer, SCB).

Att stärka barnfamiljers ekonomi, t.ex. genom att höja barnbidragen och sänka barnomsorgsavgifterna, är ett sätt att stödja också de mest utsatta barnen eftersom grunden i ekonomin på så vis stärks hos alla barnfamiljer. Sänkta boendekostnader och höjda löner för kvinnor är andra exempel på

politik som gynnar många och som i förlängningen dessutom innebär att klyftan minskar mellan dem som har allra minst och dem som har lite mer.

Familjer som består av en förälder med barn kan inte vänta på sådant som en politik för full sysselsättning eller en bostadspolitik som gör det möjligt att hitta en bostad med rimlig hyra. Därför anser vi att det finns åtgärder som måste ha högre prioritet än satsningarna på generella barnbidragshöjningar, detta för att minska klyftorna mellan dem som har mer och dem som har mindre. Det handlar bl.a. om höjt underhållsstöd, höjt bostadsbidrag och om att även familjer som lever med ekonomiskt bistånd ska omfattas av generella barnbidragshöjningar.

För att de åtgärder som riktas gentemot ensamstående föräldrar, av vilka de flesta är kvinnor, ska ha den träffsäkerhet som avses och för att anvisade förbättringar också skall bli reella förbättringar, bör regeringen återkomma med en handlingsplan för hur man ekonomiskt ska jämställa barn till ensamstående föräldrar med barn som har båda sina föräldrar. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5 Kärnfamiljsnormen

Det offentliga välfärdssystemet är så konstruerat att det har en utjämnande effekt och bidrar till en solidarisk omfördelning av ekonomiska resurser mellan gruppen kvinnor och gruppen män, mellan lågavlönade och högavlönade och en omfördelning mellan olika perioder i individernas liv. Det ekonomiska offentliga trygghetssystemet är således ett av våra viktigaste redskap för att utjämna klass- och könsskillnader. Vänsterpartiet värnar om en gemensam och solidarisk sektor, grundad på principen ”av var och en efter förmåga, åt var och en efter behov”. Ekonomiska resurser ska komma alla invånare till del som en rättighet, inte som välgörenhet. För kvinnor innebär det ett minskat ekonomiskt beroende av enskilda män och för ensamstående föräldrar en möjlighet till egen försörjning kombinerat med förvärvsarbete. Det ekonomiska trygghetssystemet är på samma gång som det är nödvändigt för den enskildas ekonomiska trygghet också avgörande för hela samhällsekonomin funktion och därmed för alla medborgares välfärd. Stabila offentliga ekonomiska välfärdssystem skapar trygga människor, som på ett bra sätt kan tillvarata sina livsmöjligheter. För Vänsterpartiet är värmandet av den generella välfärden en prioriterad uppgift. Det är också viktigt att trygghetssystemen svarar mot den verklighet som människor lever i. I samhället i dag finns en mångfald av familjekonstellationer, och Vänsterpartiet arbetar för att alla människor ska känna sig fria att leva som de vill, att ingen ska behöva värderas socialt eller ekonomiskt utifrån en stereotyp familjebild. Men den samantagna bilden visar att ensamstående föräldrar och deras barn, i synnerhet ensamstående mödrar, lever under generellt sämre villkor än någon annan grupp i samhället. Detta avslöjar en strukturell diskriminering som kan härledas till normen och myten om kärnfamiljen. Det är nödvändigt att de mekanismer, normer och föreställningar om en tvåsam kärnfamilj som upprätthåller

Fel! Okänt namn på

och återskapar de orättvisa strukturerna identifieras och analyseras djupgående, för att bryta den strukturella diskriminering som ensamstående mödrar utsätts för. Detta är viktigt inte minst för att förhindra att välfärdssystemets uppbyggnad reproducerar begränsande normer och värderingar.

För att komma till rätta med den ojämlika snedfördelning som drabbar ensamstående kvinnor med barn fordras en generell välfärdspolitik som står fri från kärnfamiljsnormen. Det gäller flera samverkande politikområden, där socialpolitik, utbildningspolitik, bostadspolitik, arbetsmarknads- och skattepolitik är några centrala delar.

Viljan att få bort köns-, etnicitets- och klassorättvisor – brister som vi är övertygade om kan hanteras och reformeras inom ramen för den offentliga välfärdspolitiken – måste visa sig i politisk handling. Vänsterpartiet föreslår att riksdagen ger regeringen i uppdrag att återkomma med en strukturell analys av på vilket sätt föreställningen om kärnfamiljen påverkar utformningen av välfärdssystemet, vilka konsekvenser det får för dem som inte uppfyller denna norm, bl.a. ensamstående kvinnor med barn. Vidare föreslår Vänsterpartiet att riksdagen ger regeringen i uppdrag att återkomma med ett politiskt handlingsprogram som syftar till att förbättra situationen för ensamstående mödrar. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6 Delat barnbidrag vid växelvis boende

När föräldrar har gemensam vårdnad utbetalas barnbidraget automatiskt till modern, om inte föräldrarna gemensamt anmäler till Försäkringskassan att fadern ska erhålla barnbidraget i stället. Om barnet endast är folkbokförd på samma adress som en av vårdnadshavarna vid gemensam vårdnad, utbetalas barnbidraget dit barnet är folkbokfört. Bakgrunden till gällande ordning handlar bl.a. om att det har funnits mer sannolikt att bidraget verkligen kommer barnet till godo om modern får det utbetalt till sig.

Många föräldrar väljer i dag att dela på den faktiska vårdnaden av barnen efter en separation. Barnen bor växelvis hos mamman och pappan och bägge tar försörjningsansvar för barnen. När barnen lever i växelvis boende mellan föräldrarna tar bägge vårdnadshavarna ett aktivt delat ansvar för omsorgen om barnen. Därför bör föräldrar gemensamt kunna begära att få barnbidraget delat vid växelvis boende när föräldrarna är överens om det.

Vänsterpartiet motsätter sig däremot en tvångsdelning av barnbidraget vid växelvisboende. Barnbidraget är till för att i viss utsträckning täcka de kostnader som är förknippade med barnet, för att utjämna skillnaderna mellan dem som har barn och dem som inte har barn. Det finns i dag inga färiska undersökningar som visar hur dessa kostnader fördelar sig vid växelvis boende.

Enligt Michael Gähler i Bara en mor – ensamstående mödrars ekonomiska levnadsvillkor i 1990-talets Sverige (SOU 2001:54) har ensamstående mödrar fått det allt sämre i relation till andra hushållstyper under 1990-talet och dessa hushåll har i mindre utsträckning lyckats tillgodogöra sig det ekonomiska

uppsving som inleddes i slutet av 1990-talet. På frågan varför ensamstående mödrar överlag tycks missgynnas ekonomiskt tas det bl.a. upp att kvinnor ofta har huvudansvaret för barnens försörjning.

Socialdepartementet har tagit fram underlag på hur det ser ut med kostnaderna för barnomsorgen. Det visade sig då att fakturorna i de allra flesta kommuner skickas till barnets folkbokföringsadress, som i de allra flesta fall också är mammans adress. Vi håller det då för sannolikt att det i de flesta fall är den som har barnet folkbokfört hos sig som betalar fakturan. Innan mer fakta finns till hands om hur övriga kostnader fördelar sig är vi inte beredda att gå med på att barnbidraget ska delas mot den ena förälderns vilja.

Mot denna bakgrund bör regeringen tillsätta en utredning som ser över hur kostnaderna för barnets försörjning fördelar sig vid växelvis boende. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7 Regelförändringar i underhållsstödet

Genom de regeländringar som gjordes av underhållsstödet 1994 blev ersättningsnivån beroende av regeringsbeslut för att höjas. Därefter låg stödet oförändrat på samma nivå fram till den höjning på 100 kr som genomfördes i och med budgetpropositionen för 2005. Stödets värde har därmed urholkats kraftigt. Vänsterpartiet föreslår i vår budgetmotion för utgiftsområde 12 att underhållsstödet höjs med 200 kr från 2007 och att det samtidigt värdesäkras i förhållande till prisutvecklingen genom att det knyts till prisbasbeloppet. Därför bör regeringen återkomma med förslag på hur en indexering av underhållsstödet bör genomföras. Detta bör riksdagen begära.

Underhållsstödet fyller en mycket viktig funktion vad gäller att se till att vårdnadshavare uppfyller sitt försörjningsansvar för barn även efter separation mellan vårdnadshavare. För att i möjligaste mån motverka konflikter efter separation är det viktigt att detta system uppfattas som rättvist. Vi måste också motverka att systemet sänder ut signaler om att den s.k. umgängesföräldern, vilket ofta är mannen, förväntas ta ett ekonomiskt ansvar men vara frånvarande i relationen till barnet. Dagens system tenderar att sända ut sådana signaler eftersom reglerna vid umgänge är bristfälliga. Utifrån dessa aspekter är det viktigt att åstadkomma förändringar gällande inkomstunderlaget vid fastställande av återbetalningsskyldighet, umgängesavdraget och umgängesresor. I dag fastställs återbetalningsskyldigheten på inkomst två år bakåt i tiden. Det innebär problem för de umgängesföräldrar som får stora förändringar av inkomstunderlaget. Vänsterpartiet anser därför att det finns behov av att applicera en s.k. CSN-metod vid beräkning av inkomstunderlag. Detta skulle innebära att återbetalningsskyldigheten bestäms utifrån dagsaktuell inkomst om inkomsten ändrats mer än 15 %. Redan 1997 gav riksdagen efter förslag från Vänsterpartiet, regeringen i uppdrag att återkomma med en lösning på problemet att underhållsstödets storlek fastställs efter senast taxerad inkomst (bet. 1997/98:SfU1). Försäkringskassan har getts i uppdrag att kartlägga och komma med förslag på hur de som får förändrad inkomst, t.ex.

Fel! Okänt namn på

på grund av arbetslöshet, ska kunna få sin återbetalningsskyldighet beräknad på aktuell inkomst. Därför bör regeringen skyndsamt inhämta Försäkringskassans kartläggning och återkomma med förslag på ändring. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vidare måste frågan om finansiering av umgängesresor få sin lösning vad gäller vårdnadshavare som inte har ekonomisk möjlighet att resa och träffa sina barn. Möjligheten att tillhandahålla ekonomiskt stöd som är reglerat inom ramen för underhållsstödet och återbetalningsskyldighet bör därför övervägas. Vänsterpartiet menar att detta är väsentligt för att framför allt umgängesföräldern ska uppleva underhållsstödsystemet som rättvist. Därför bör regeringen återkomma med förslag på förbättringar angående umgängesresor i enlighet med det ovan anförda. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 29 oktober 2006

Kalle Larsson (v)

Torbjörn Björlund (v)

LiseLotte Olsson (v)

Gunilla Wahlén (v)

Josefin Brink (v)

Kent Persson (v)

Alice Åström (v)